

# Przenikanie się natury i kultury na przykładzie nowego „Miasta Kultury” w krajobrazie hiszpańskiej Galicji

Miłosz Zieliński

The Intertwining of  
Nature and Culture  
Based on the New  
“City of Culture”  
in Galicia Spain

**Słowa kluczowe:** kultura, natura, przyroda

## Wprowadzenie

Przedstawiany w niniejszej pracy przykład śmiałej realizacji architektoniczno-urbanistycznej w krajobrazie hiszpańskiej Galicji jest interesującą pożywką do rozważań nad podejściem współczesnego twórcy do problemu projektowania architektury w relacji do zastanego krajobrazu.

Celem pracy jest poszukiwanie odpowiedzi na podstawowe pytania z zakresu, który należy zdefiniować jako etyka zawodowa. Czy twórca mając do dyspozycji konkretną przestrzeń, w której projektuje, może zrobić z nią wszystko co zechce? Czy każda nowa inwestycja ma racjonalne uzasadnienie? Czy twórczość kulturową człowieka należy traktować jako przeciwstawną do świata przyrody?

## Człowiek – twórca kultury, ogniwo natury

Krajobraz kształtowany jest przez szereg elementów i czynników. Najbardziej namacalnymi komponentami krajobrazu są: ukształtowanie terenu, wynikające podobnie jak jego pokrycie z przyrodniczych uwarunkowań, oraz architektura – artefakt będący wyrazem kulturowej działalności człowieka. Naturą, a więc istotą świata przyrody jest

ciągła zmienność zauważona przez Heraklita i zawarta w słynnym porzekadle *Panta rhei*, które tłumaczy, że niemożliwe jest powtórne wejście do tej samej rzeki, gdyż stale napływa do niej nowa woda [Tokarczuk 1988, s. 16]. Świat przyrody w naturze swej zapisaną ma cechę permanentnej zmienności, co za Bolesławem Szmidtem możemy nazwać „ładem naturalnym”. Ład ten ma charakter dynamiczny i wydawać by się mogło, że wszelkie próby odwrócenia tej zasady są z góry skazane na niepowodzenie [Szmidt 1981, s. 71]. Jednak w naturze człowieka zapisana jest immanentna potrzeba mierzenia się z warunkami podyktowanymi przez przyrodę i budowanie opozycyjnych względem niej systemów. Takie przenikanie się dwóch żywiołów: ładu naturalnego z ładem wprowadzanym przez człowieka nazywa Norwid w rozprawie „Sztuka w obliczu dziejów” *zmierzaniem się czynnej myśli z Naturą*<sup>1</sup> [Szmidt 1981]. Człowiek tworząc kulturę, z reguły realizuje jedno z dwóch podstawowych podejść wobec ładu przyrodniczego: podejście „czynienia sobie Ziemi poddaną” i „bycia wobec niej posłusznym”. Podejścia te znane są także w twórczości architektonicznej. Przyroda inspiruje, podpowiada, motywuje i warunkuje twórczość architektoniczną. Architekt kreując nowy obiekt w krajobrazie, może starać się albo wykorzystać kontekst do zespolenia z nim swojego dzieła, lub skonstruować wytwór kultury z przyrodniczym otoczeniem. Woj-

**Keywords:** culture, nature, wildlife

## Introduction

This paper presents an example of a bold project of architectural and urban design in Spanish Galicia as an interesting approach that contemporary architecture could consider for designs that incorporate the natural landscape.

The aim of this work was to uncover answers to fundamental questions related to professionalism and ethics. If a designer has a specific space to prepare a concept for, can the concept include anything the designer wants? Does every concept have to be rationally justified? Is the cultural creativity of man in opposition to the natural world?

## Man – the creator of culture and a link to nature

Landscape is impacted by a number of elements and factors. The most tangible components of a landscape are: the lay of the land resulting from the forces of nature; and architecture, the cultural artefacts that are the expression of human activity. Heraclitus observed in the famous *Panta rhei* adage, that in nature, or in the essence of the natural world, there is continuous variation, explaining that it is impossible to pass into the same river twice, because

ever new water is always flowing in [Tokarczuk 1988]. The natural world is by nature in constant change, which Bolesław Szmidt called 'natural order'. This order is dynamic in character and though it would seem possible, any attempt to circumvent it is doomed to failure [Szmidt1981, p. 71]. However, there is an inherent need in human nature to want to tame the conditions dictated by nature and to build systems that are opposed to nature. The intertwining of these two forces: nature and human nature is presented in Norwid's work, "Art in the face of history" as *the competition between an active mind and nature*<sup>1</sup>. When man creates culture he adopts one of two basic approaches towards the natural order: "subdue the Earth" and "obey the Earth". These approaches are well known in architectural design. Nature inspires, suggests, motivates and bounds architectural creativity. An architect creating a new building in a landscape can simply try to do a good job, can try to meld the landscape with his work, or can contrast the product of culture with the natural environment. Wojciech Kosiński said that architectural design was "extraordinary", a kind of mystery, that reveals our inner need to create something unique and timeless [Kosiński2009]. This need has guided mankind since the beginning of the formation of culture and along with it the architecture that shapes the landscape. The next question is which road to take, to subdue nature or stand in opposition to it.

Harry Mallgrave in his article entitled "Architecture and Culture" presents an interesting quest into architectural design and its biological and humanistic origins. Included in the ideas he cites is the sociological theory of Tim Ingold, which deals with the dissonance between the culture and biology. In his opinion, human actions are caused by an inseparable mind and body [Mallgrave 2013]. In turn, Roman Ingarden, pointed out that: *human nature is constant effort to transcend the boundaries of animality in man embodied and emerge over animality by humanity, and human role as a values creator* [Ingarden 1987, p. 25].

If man is an element of the rich natural world, then the material creations of men's actions can be also classified as natural elements. Similarly, the culture that is a result of human effort does not have to be regarded as separate from the natural world. Because of our sense of order, we prefer to separate the human activity of creating artefacts from what is created by the natural world. This would seem to make sense especially in the case of undeveloped civilizations, in which architectural design often tries to oppose the functional logic of the natural environment. It would seem that extraordinary architectural creations, that some would say are designed 'naturally', are closer to the natural world. This juxtaposition can be seen by looking at architecture from the human

ciech Kosiński nazwał twórczość architektoniczną „niezwykłością” czymś w rodzaju niespodzianki, zwracając tym samym uwagę na wewnętrzną potrzebę tworzenia czegoś wyjątkowego, ponadczasowego [Kosiński 2009]. Potrzeba ta przyświeca człowiekowi od początku tworzenia kultury, a w tym także współkształtującej krajobraz – architektury.

Osobnym zagadnieniem jest wybór drogi: podążanie za ładem przyrodniczym czy stawanie w opozycji do niego.

Harry Mallgrave w artykule pt. *Kultura architektury* przeprowadza interesującą syntezę dociekań nad twórczością architektoniczną i jej biologiczno-humanistycznymi warunkowaniami. Pośród wielu poglądów przytacza socjologiczną teorię Tima Ingolda, której autor zamyka rozdźwięk między kulturą a biologią. Jego zdaniem działania ludzkie powodowane są nierozdzielny umysłem i ciałem [Mallgrave 2013]. Z kolei Roman Ingarden zauważył, iż *natura ludzka polega nieustannym wysiłku przekraczania granic zwierzęcości tkwiącej w człowieku i wyrastania ponad nią człowieczeństwem i rolą człowieka jako twórcy wartości* [Ingarden 1987, s.25].

Traktując człowieka jako element przebogatego świata przyrody, także materialne wytwory ludzkiej działalności można zaliczyć do elementów naturalnych. Podobnie kultura będąca następstwem ludzkiej pracy nie musi być traktowana jako rozłączna ze światem przyrody. Ze

względów porządkowych jesteśmy jednak skłonni oddzielać działalność człowieka jako twórcy artefaktów od wytworów świata przyrody. Ma to sens zwłaszcza w obliczu wytworów kultury niskiej, która w przypadku twórczości architektonicznej bardzo często staje w opozycji do logiki funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Wydaje się, że dziełom wybitnym, ukształtowanym niejako „naturalnie” bliżej do świata przyrody. Zbliżenie to zauważamy, spoglądając poprzez pryzmat człowieka – biologiczno-humanistycznego pierwiastka przyrody.

*Architektura jest tą jedyną dziedziną sztuki, która odnosi się bezpośrednio do przyrody tworząc swoje dzieła w przyrodzie, i z przyrody, mniej lub bardziej przetworzonej i nie sądzę, żeby inne rodzaje sztuki mogły nawiązać tak intymny kontakt z przyrodą* [Lisak 2002, s. 20]. Jak kontakt ten przebiega, zależne jest od wrażliwości i *nota bene* kultury twórcy. Można zaryzykować tezę, że wrażliwość i kultura twórcy warunkują harmonię dzieł architektury i przyrody (lub ich dysharmonię) bardziej niż style, kierunki i mody.

Peter Eisenman jest jednym z głównych reprezentantów dekonstruktywizmu w amerykańskiej architekturze. W latach 60. wraz z Richardem Meierem, Michaeliem Gravesem oraz Johnem Hajdukiem tworzyli grupę *New York Five*, która czerpała inspiracje z dzieł Le Corbusiera. Wraz z rozwojem osobowości i twórczości Eisenman wypraco-

wał własne idee architektoniczne, często poszukujące uzasadnień filozoficznych. Jednak w projekcie Miasta Kultury Galicji w Santiago de Compostella, które dało pretekst niniejszym rozważaniom, wybrał drogę, którą trudno jednoznacznie zakwalifikować do któregoś z wcześniej przytoczonych podstawowych kierunków.

## Miejsce

Sanitago de Compostella to miasto w północno-zachodniej części Hiszpanii w prowincji *A Coruna*, stolica regionu Galicia leżąca ok. 35 km od brzegu Atlantyku, ośrodek turystyczny i handlowy. Od czasów średniowiecza miasto związane jest z tradycjami pielgrzymkowymi, będąc ośrodkiem kultu i celem wędrówek pątniczych z całej Europy. Znaną są „drogi św. Jakuba”, czyli szlaki pielgrzymkowe, na których znajdują się liczne schroniska i przystanki dla podróżnych. Symbolem miasta z czasem stała się charakterystyczna muszla znad brzegu oceanu, symbol wędrówek jakie odbywali pątnicy. Z początku muszle te były dowodem odbytej wędrówki do grobu Świętego Jakuba. Sama droga bywała wyrazem pokuty zadanej przez papieża lub służyła umocnieniu wiary. Dziś muszla ta stała się znakiem rozpoznawczym pielgrzymów. Ciekawym faktem jest, że mieszkańcy odnajdują kształt owej muszli w układzie urbanistycznym zabytkowego centrum

perspective of being a biological and humanistic element of nature.

*Architecture is the only field of art that relates directly to nature, creating designs in nature and from nature, that are processed or a greater or lesser extent, and I doubt that other types of art are able to come into such intimacy with nature* [Lisak 2002, p. 20]. This connection to nature depends on the designer's sensibilities and especially his culture. One could even go so far as saying that the harmony or disharmony that exists between architecture and nature is more a result of individual sensibilities and culture than styles, trends and fashion.

Peter Eisenman is one of the main proponents of deconstructivism in American architecture. In the 1960s together with Richard Meier, Michael Graves and John Hajduk, he created a group called the *New York Five*, who used Le Corbusier's work as inspiration. As Eisenman was stretching his personality and creativity, he came up with his own architectural ideas that were often developed while searching for some philosophical basis. In his project, *The City of Culture in Santiago de Compostella Galicia*, he chose a direction that did not follow the previous schools of thought. His project is the subject of the following discussion.

Ryc. 1. Mapa lotnicza Santiago de Compostella. A – średniowieczne centrum, B – Nowe Miasto Kultury.

Źródło: [www.google.maps.com](http://www.google.maps.com)

Fig. 1. Aerial map of Santiago de Compostella. A – medieval center, B – the New City of Culture.

Source: [www.google.maps.com](http://www.google.maps.com)

## Place

Santiago de Compostella is a city in northwestern Spain in the A Coruna province. It is the capital of the Galician region ca. 35 km from the Atlantic Ocean and is a tourist and trade center. Since the Middle Ages the city has been associated with a tradition of religious pilgrimages from all over Europe. The 'Road to St. James' is a well-known route for pilgrimages to the Cathedral of Santiago de Compostela in Galicia, where legend has it, the remains of the apostle Saint James are buried. Along the way there are many guest houses and stops for travelers. Over time, the characteristic logo of a scallop shell became connected with the city and is an emblem often worn by

pilgrims. Originally, these shells were displayed to show that a pilgrimage was underway to St. James's tomb. The journey itself was an expression of penance assigned by the Pope or an act to strengthen one's faith. The shell has survived till today as the distinguishing sign of pilgrims. What is interesting is that the townspeople see the shape of a scallop shell in the layout of the historic city centre, claiming that the clear form of the shell just developed by itself as streets were added on to the city's hub. The arrangement of streets resulted from the five main routes through which pilgrims reached the end of their journey, and the popularity of the Santiago de Compostela pilgrimages led to the rapid development of the city (Fig. 1).



miasta. Podkreślają, że forma muszli znajduje wyrazne odwzorowanie w układzie uliczek organicznie utworzonej tkanki miejskiej. Układ ten wynika z przebiegu pięciu głównych pozałamywanych szlaków, którymi pielgrzymi docierali do celu swojej podróży (ryc. 1). Popularność Santiago de Compostella jako pielgrzymiego celu przyczyniła się do szybkiego rozkwitu miasta.

## *The City of Culture* – Miasto Kultury Galicji<sup>2</sup>

W 1999 r. zorganizowano konkurs architektoniczny na projekt centrum kultury regionu, zainicjowany przez Ministerstwo Kultury. Władze miasta bardzo liczyły na „magiczny efekt Bilbao”. Na liście wyróżnionych finalistów znaleźli się między innymi: Ricardo Bofill, P.E. Jose Mannel Gallego, Steven Holl, Rem Koolhaas, Daniel Libeskind, Juan Navarro czy Jean Nouvel. Komisja sędziowska wybrała jednak koncepcję zaprezentowaną przez *EA Architects* z Peterem Eisenmanem jako głównym projektantem (ryc. 2).

W 2001 r. władze wraz z zaproszonymi współinwestorami wyłożyły 125 milionów dolarów i rozpoczęła się realizacja Miasta Kultury Galicji. Projekt ten zakłada realizację technologicznie zaawansowanego kompleksu sześciu budynków wraz z otoczeniem, o łącznej powierzchni blisko 75 ha, zaprojektowanych jako nowa, współczesna propozycja kul-

turalna dzisiejszej Galicji, przeznaczona dla mieszkańców, ale przede wszystkim dla gości ze świata [Curtis 2010].

Projekt odwraca pojmowanie ziemi jako tła i podstawy dla figur architektonicznych i stwarza sytuację, kiedy to ziemia staje się figurą czy też formą architektoniczną. Jak uważa autor, przestrzeń utworzona w ten sposób okazuje się jednocześnie gładka i bruzdowata – zupełnie jak struktura morskiej muszli. Działanie to można zakwalifikować do próby przeniknięcia natury rzeczy przyrodniczej z naturą rzeczy kulturowej. Forma architektoniczna nabiera cech inspirowanych przyrodą, która z kolei ma w kulturze regionu silną wymowę symboliczną.

Tożsamość Santiago de Compostella wyrasta ze średniowiecznej przeszłości i tworzy sens dla współczesności. Architekt odnajduje ten sens i stara się skorzystać z niego, tworząc pulsującą nową formę wyrastającą z dziedzictwa kulturowego w co najmniej dwóch głównych płaszczyznach: budując nowe miasto, korzysta z historycznego układu urbanistycznego jako rdzenia kompozycji i nakłada na niego powierzchnię muszli, czyli symbolu wieluset lat tradycji [Węćławowicz-Gyurkowich 2013] (ryc. 3). W założeniu architekta budynki Miasta Kultury rozprzestrzeniają się w terenie jak formowane masy gliny połączone ze sobą pięcioma długimi arteriami komunikacyjnymi, będącymi aluzją do pięciu ulic starego rynku miasta.

Idea „architektury topografii” czy też „architektury ziemi” honoruje istniejące ukształtowanie terenu, traktując je jako wartość nadrzędną [Węćławowicz-Gyurkowich 2007]. Wydaje się, że tę właśnie wartość chciał uszanować projektant, a nakładając ją na plan średniowiecznego centrum i karczański układ siatki, poszukiwał rozwiązań odpowiadających na *genius loci* (ryc. 4). Koncepcja ta mimo swej istoty pochodzącej od „ducha miejsca” równie silnie może utożsamiać się z „duchem czasu” i daje efekt godny poznania, a tym bardziej pobudzający do rozważań.

W 2004 r. powstała konstrukcja krajobrazowa ukształtowana na górze *Monte Gaiás*, która to miała zostać przekształcona w „Magiczną Górę”. Sylwetka kompleksu wraz z dwiema wieżami nawiązującymi do wież katedralnych, nazwanych i powstałych dla upamiętnienia Johna Hejduka, wznosi się ponad autostradą łączącą wybrzeże oceanu z Nowym Miastem Kultury i jako „Magiczna Góra” staje się znakiem, starym-nowym *landmarkiem* dla współczesnych patników.

Warto na chwilę zatrzymać się przy słowach „konstrukcja krajobrazowa”, zwłaszcza w kontekście działań budowlanych i przeobrażeń jakie miały miejsce podczas budowy. W istocie mamy do czynienia ze śmiałym utworzeniem nowego krajobrazu. W miejscu wyciętego wierzchołka wzgórza powstaje nasycone programem użytkowym w ogromnej skali, bo mieszczącym m.in. Muzeum

## The City of Culture – The City of Culture in Galicia Spain<sup>2</sup>

In 1999, an architectural competition was organized, sponsored by the Ministry of Culture. The aim was to design a cultural center for the region.

The city authorities had seriously hoped that the competition would experience "the Bilbao effect". The list of finalists included the following: Ricardo Bofill, P.E. Jose Mannel Gallego, Steven Holl, Rem Koolhaas, Daniel Libeskind, Juan Navarro and Jean Nouvel. In the end, the panel of judges chose a concept presented by *EA Architects* with Peter Eisenman as the main designer (Fig. 2).

In 2001, the government together with invited co-investors raised \$125 million and implementation of the City of Culture in Galicia project was begun. The design involved the construction of a technologically advanced complex of six buildings and the surrounding landscape with a total area of ca. 75 hectares to be the new and modern cultural display of contemporary Galicia for residents as well as visitors from around the world [Curtis 2010].

The project changed the traditional concept of the land as the background and foundation for architectural structures and turned it into an approach where the land

Ryc. 2. Makieta konkursowa tłumacząca zastąpienie naturalnego wierzchołka góry „faldami” skrywającymi obiekty kubaturowe. Źródło: <http://www.cidadedacultura.org>

Fig. 2. A model, which was entered in a competition, of how to replace natural mountain top „folds” by hiding large capacity buildings. Source: <http://www.cidadedacultura.org>



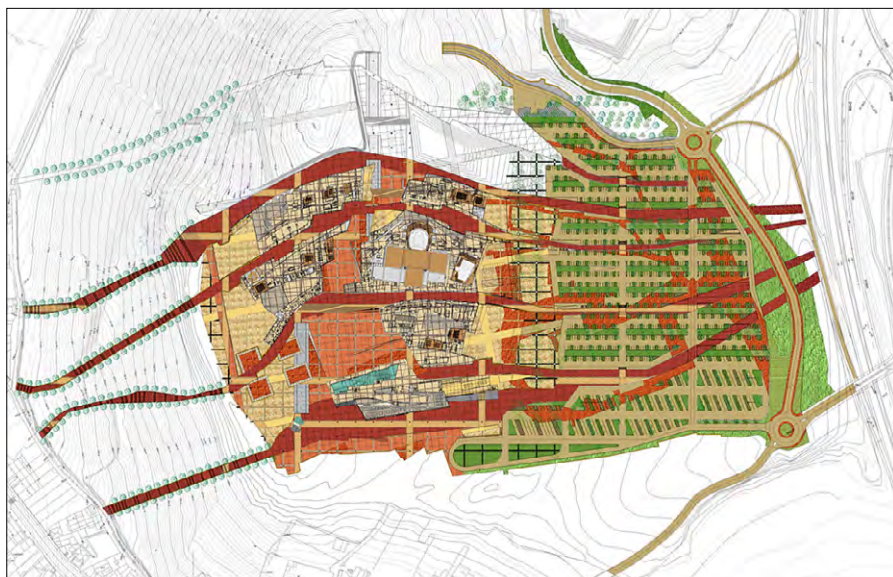
became a part of the architectural form or design. As the designer explained, a space shaped in this way is both smooth and ribbed - just like the texture of a sea shell. This concept can be seen as an attempt to fuse the qualities of nature with the qualities of culture. The architectural form takes on characteristics of nature which are represented in the strong symbolic associations in the regional culture.

The local identity of Santiago de Compostela stems from its medieval past, which it carries into its current sense of modernity. The architect, aware of the meaningful legacy, tries to incorporate these two major themes by creating a dynamic new

form of cultural heritage based on building a new city with the historic city layout at the heart of the composition and the imposition of the outline of the sea shell which has been a traditional symbol for hundreds of years [Węclawowicz-Gyurkowich] (Fig. 3). The architect's idea was to spread the buildings in the City of Culture out over the land in the shape of earthen mounds linked by five long main roads – an allusion to the five streets of the old town square. The idea of topographical architecture, or the Earth as part of the architecture, shows respect for the land and places it as a priority [Węclawowicz-Gyurkowich 2007]. It seems to be that what the designer

Ryc. 3. Plan sytuacyjny całości założenia. Źródło: <http://www.cidadedacultura.blogspot.com>

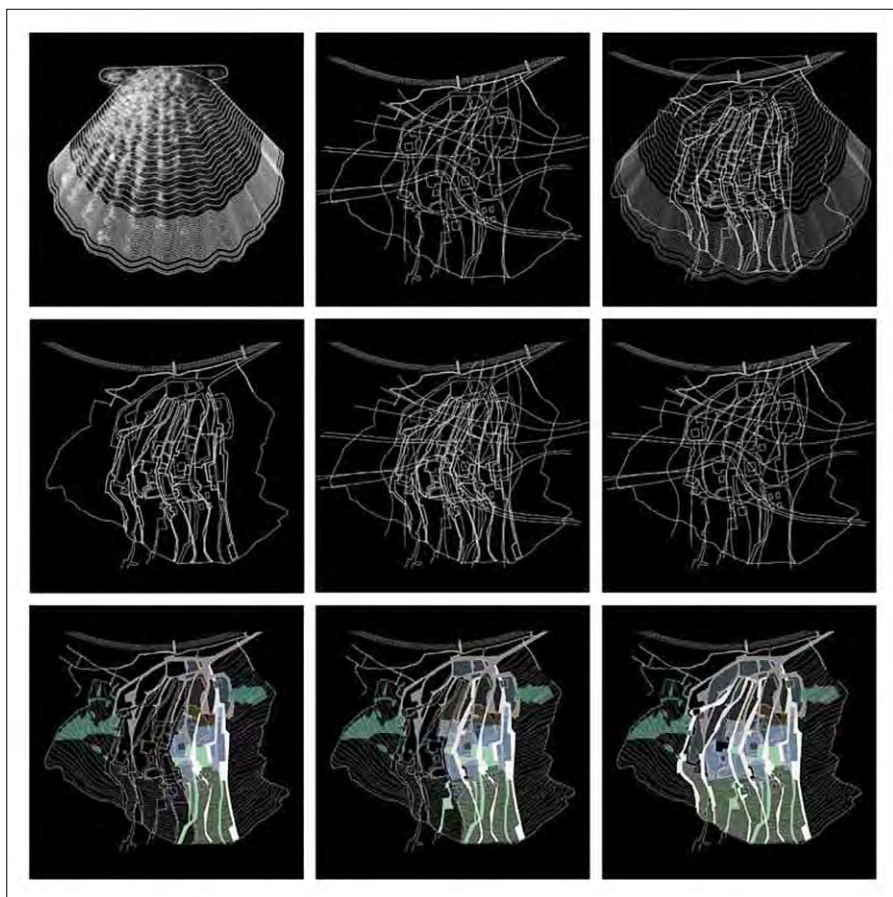
Fig. 3. Site plan of the overall investment. Source: <http://www.cidadedacultura.blogspot.com>



Historii Galicji (16 000 m<sup>2</sup>), Centrum Nowych Technologii (13 000 m<sup>2</sup>), Teatr Muzyczny (25 000 m<sup>2</sup>), Budynki Administracji i Centrum Usług (4 700 m<sup>2</sup>), Archiwum Prasy (8000 m<sup>2</sup>) Nowe Miasto Kultury. W zamiarze inwestora i projektanta miejsce spotkań, wydarzeń artystycznych, imprez kulturalnych, nauki i badań ukryte w ukształtowaniu (fałdowaniu) terenu (ryc. 5).

Działania te z jednej strony mogą przywołać na myśl architekturę mimetyczną, upodabniającą się do otoczenia, udającą wręcz swoją nieobecność. Mogą one swój początek mieć w wewnętrznym przekonaniu i potrzebie autora do wpisania się w istniejący kontekst przestrzenny. Z drugiej strony autor czuł także potrzebę stworzenia dzieła o charakterze ikonicznym. W efekcie powstała „Magiczna Góra”, która staje się niejako współczesnym akroplem – z tą różnicą, że kubatury nie wypiętrzają się ponad topografię terenu jak w pierwowzorze, a stają się jej fragmentem [Węclawowicz-Gyurkovich 2007] (ryc. 6).

Usunięcie milionów metrów sześciennych ziemi i zastąpienie ich fałdami skrywającymi obiekty kubaturowe to ogromne przedsięwzięcie, którego koszt może przewyższać uzyskany efekt. Dodatkowo, zdaniem Williama Curtisa, antropogenicznym krzywiznom modelującym formy fałd brakuje „abstrakcji krajobrazu” a bliżej im do „krzywych pętli sugerujących wulgarność kolejki w wesołym miasteczku” [Curtis 2010].



Ryc.4. Idea nałożenia na rdzeń historycznego układu powierzchni muszli – symbolu pątników.

Źródło: <http://www.cidadedacultura.blogspot.com>

Fig.4. The idea of imposing the outline of a prehistoric shell – a symbol of pilgrimages.

Source: <http://www.cidadedacultura.blogspot.com>

wanted was to show this respect for the land, by imposing the shape of a natural landscape onto the layout of the medieval town and the Cartesian grid, while looking for the answer to the *genius loci* (Fig. 4).

The design concept, despite the fact that it was meant to represent the soul of the city, can also strongly identify with the "spirit of the times" and gives an overall effect this is worthy of recognition, or at the very least, for consideration.

In 2004, the transformation began of turning the landscape at the top of Monte Gaias into the "Magic Mountain". The outline of the complex together with 2 towers representing cathedral spires, named and created in memory of John Hejduk, rises above the highway that links the ocean to the New City of Culture. The "Magic Mountain" is the landmark which is both old and new for contemporary pilgrims.

It is worth it to pause for a moment and consider the term "landscape design", especially relative to the construction techniques and transformation that took place during the implementation phase. In fact, this project was a bold design of a new landscape superimposed on an old city. At the cut-off top of the hill, there is a fully functional design on a grand scale, boasting the Galician History Museum (16 000 m<sup>2</sup>), the New Technology Building (13 000 m<sup>2</sup>), the Music Theatre (25 000 m<sup>2</sup>), the Central Services and Administration Building (4700 m<sup>2</sup>), and the Galician

Library and Newspaper Archives (8000 m<sup>2</sup>). The investors intended for the Galician City of Culture to be a place for gatherings, artistic performances, cultural events, and scientific research, all of which is hidden under the undulating shape of a natural terrain (Fig. 5).

On the one hand, this design can be likened to architectural thinking that tries to imitate, blending into the environment almost as if it weren't there. This could have come out of the designer's internal beliefs and a need to nestle the design to the existing spatial character. On

the other hand, the designer also felt a need to create architecture with an iconic character. The result was the "Magic Mountain", which is a kind of modern acropolis, the difference being that a multi-storied structure doesn't rise up above but appears only as a vague fragment of the landscape [Węclawowicz-Gyurkowich 2007] (Fig. 6).

The removal of millions of cubic meters of soil which were replaced with undulating waves that hide the spaciousness of the buildings was a huge undertaking, the cost of which may have exceeded the result-



Ryc. 5. Widok lotniczy „Magicznej Góry” podczas powstawania.

Źródło: <http://www.cidadedacultura.blogspot.com>

Fig. 5. Aerial view of „Magic Mountain” during the construction phase.

Source: <http://www.cidadedacultura.blogspot.com>



Powyższa opinia natury estetycznej sugeruje problemy jakie ma człowiek w naśladowaniu przyrody, która funkcjonuje według własnych mechanizmów. Tworzone przez nią formy różnią się od form kształtowanych ludzką ręką. Jest to kolejny (oprócz porządku myślenia) argument pozwalający wyróżnić działalność człowieka ze świata przyrody.

Współcześnie działalność człowieka w środowisku nabrała skali, wobec której podniosły się głosy, że rabunkowe podejście do przyrody należy zrównoważyć podejściem ekologicznym. Postulatorem przenikania się architektury z naturą nie tylko w sensie kompozycyjnym, ale także technologiczno-ekologicznym jest m.in. James Wines [2000], który proponuje, aby dostosowywać architekturę do natury a nie odwrotnie.

W czasie, kiedy modne ostatnio pojęcie „zrównoważonego rozwoju” przestaje być jedynie sloganem i zaczyna nabierać głębszego sensu i szerszego zrozumienia (jako rozwoju trwałego) – a co najważniejsze, jest już coraz częściej realizowane nie tylko w wielkich gospodarkach, ale przede wszystkim w życiu codziennym – nasuwa się pytanie o zasadność urzeczywistniania projektów takich jak „Miasto Kultury Galicji”. Nie ujmując tej koncepcji bogatych walorów ideowych i formalnych, nie zaprzeczając, że mamy do czynienia z przykładem niezwykle i porywającej architektury, warto zastanowić się nad kosztami – i to nie tylko materialnymi – takiego przedsięwzięcia.

Jest to interesujące zwłaszcza w kontekście bogatego planu zagospodarowania terenów wokół inwestycji. Całość kompleksu otoczona jest bowiem *Arboretum of Galicia* (czyli Arboretum galicyjskim) oraz ogrodami, które według projektu obsadzone będą rodzimymi gatunkami drzew i krzewów. Tereny te mają tworzyć przestrzeń rekreacyjną z funkcjami edukacyjnymi. Obszar wykorzystywany będzie do prezentacji potrzeby zachowania bioróżnorodności i ochrony środowiska naturalnego. Dodatkowo znajdzie się tu miejsce dla zasłużonych mieszkańców Galicji, a także honorowych gości, którzy zostaną zaproszeni do sadzenia rodzimych gatunków roślin jako sposobu na pozostawienie po sobie trwałego i godnego śladu.

Konsekwencją ukrycia ogromnych kubatur pod powierzchnią ziemi było rozkopanie jej po to, by powtórnie okryć nią owe kubatury. Prace jakie były konieczne do wydrążenia wzgórza i wtłoczenia weń obiektów, nie były tylko uciążliwością dla środowiska podczas ich trwania, ale także wpływały na zmiany w równowadze środowiska na *Monte Gaiás*, a przede wszystkim musiały znacząco wpłynąć na bioróżnorodność.

Konwencja o różnorodności biologicznej [Konwencja 1992], podpisana w 1992 roku w Rio de Janeiro przez 150 państw, uznaje, że ochrona różnorodności biologicznej jest wspólną troską ludzkości i integralną częścią procesu rozwoju świata.

Obecnie Konwencja sygnowana jest przez 189 państw i nakreśla główne cele oraz politykę wielu różnych działań z zakresu szeroko pojętej ochrony i zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi. Dokument ten jest wytworem współczesnej kultury w trosce o przyrodę i środowisko naturalne.

Pomysł na zwracanie uwagi na kwestie ochrony i równoważenia działań gospodarczych i potrzeb świata przyrody, a głównie sposób jego wykonania, czyli tereny okalające *City of Culture of Galicia*, doskonale wpisują się w jeden z celów założonych w Konwencji, tj. edukację i podnoszenie świadomości społeczeństwa.

Pozostaje jednak pytanie: jak w kontekście tej idei ma się całość opisanej inwestycji?

## Wnioski

Wynikiem niniejszego rozważania są dwa główne wnioski. Za pierwszy należy uznać, że przenikanie się świata przyrody i świata człowieka jest wpisane w naturę rzeczy. Człowiek będąc częścią świata przyrody, jest od niej zależny i skazany na koegzystencję. Zapisana w naturze człowieka potrzeba budowania (tworzenia) składa się na sens istnienia ludzkiej istoty w świecie przyrody.

Przytoczony przykład nowego, śmiałego założenia urbanistycznego, które z jednej strony nawiązuje do zastanych warunków przestrzen-

ing effect. In the opinion of William Curtis, the human-imposed model of undulating terrain lacks the feel of a natural landscape and is reminiscent of the vulgar twists and turns of an amusement park roller coaster [Curtis 2010].

Such an opinion of the nature of aesthetics suggests that this is the problem when man tries to imitate nature with human mechanisms. The forms in nature differ from those shaped by human hands. This is another reason, other what is based in logical thought, for how the works of man differ from the natural world.

Today, human activity has encroached on the environment to such an extent that outcries can be heard to stop the thievery of the natural environment and replace it with a more ecological approach. James Wines is a proponent of intertwining nature and architecture, not only in terms of design, but also in terms of technology and environmental use. He advocates adapting architecture to fit nature – not the other way around [Wines 2000].

At a time when it has become fashionable to talk in terms of ‘sustainable development’, it is no longer just a trendy phrase but it has taken on a deeper meaning and broader understanding as a long-term development strategy. Even more importantly, it is increasingly being applied not only to large-scale economies but also in everyday life – raising the question about the appropriateness of projects like the “Galician City of

Culture”. Without trying to detract from the rich ideological and formal qualities, there is no denying that this is unusual and captivating architecture, and it is worth considering this undertaking from a cost standpoint, while looking at more than just the material costs.

This project is even more interesting because of the ambitious plans that went into landscaping the surrounding area. The whole complex is surrounded by the *Arboretum of Galicia*, the Galician Arboretum and gardens which, according to the project, were planted with many indigenous trees and bushes. This area was meant to create recreational space with educational functions, and it will be used to try to persuade

viewers of the absolute need of preserving biodiversity and protecting the environment. In addition, space was added for distinguished residents of Galicia, as well as invited guests of honor, to make ceremonial plantings of indigenous plants as a way of leaving a legacy behind.

In order to hide a huge building below ground level, first all the soil was dug up only to cover up the cavernous space once again. Works that were necessary to hollow out the hill then overlay structural elements on it, were not only a burden on the environment during the construction phase, but also had an impact by changing the ecological balance and especially the biodiversity on *Monte Gaiás*.



Ryc. 6. „Faldes” – architektura topograficzna, ukształtowanie budynków na podobieństwo form ziemnych (fot. P. Lameiro)

Fig.6. “Foldes” – Topographic architecture, a complex of buildings designed to look like natural earth mounds (photo by P. Lameiro)

nych i tradycji, z drugiej pokazuje jaki ogromny koszt musi ponieść przyroda, by przyjąć twory kultury człowieka. Dlatego drugi wniosek, oczywisty ale często pomijany, można zdefiniować: każda nowa inwestycja planowana w przestrzeni przyrodniczej, jeszcze niezabudowanej, powinna być przedmiotem wnikliwej refleksji co do sensu i racjonalności oraz materialnych, jak i niematerialnych kosztów.

**Miłosz Zieliński**

Instytut Architektury Krajobrazu  
Politechnika Krakowska

#### Literatura – Literature

1. Authorship in algorithmic architecture from Peter Eisenman to Partic Schumacher, 2012. Athens.
2. Curtis W., 2010. Galicia, Spain – Peter Eisenman fails to translate a seductive proposal into a successful City of Culture for Spain. *The Architectural Review*, wydanie cyfrowe z 22 sierpnia 2010 (pozyskano z: [www.architectural-review.com](http://www.architectural-review.com), dostępność: wrzesień 2013).
3. Ingarden R., 1987. Książeczka o człowieku. Wydawnictwo Literackie Kraków.
4. Konwencja o różnorodności biologicznej, 1992. Rio de Janeiro, 5 czerwca 1992 r.
5. Kosiński W., 2009. Twórczość architektoniczna jako niezwykłość. *Przestrzeń i Forma* nr 12, 7–68.
6. Lisak A., 2002. Natura a architektura – filozoficzne postawienie problemu [w:] *Architektura współczesna wobec natury*, Nyka L., (red.). Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej, s. 17–22.
7. Mallgrave H., 2013. *Kultura architektury. Autoportret, pismo o dobrej prze-*

strzeni. *Przestrzeń jako taka*, Małopolski Instytut Kultury, nr 2 (41), s. 25–40.

8. Szmidt B., 1981. *Ład przestrzeni*. Państwowy Instytut Wydawniczy Warszawa.
9. Tokarczuk R., 1988. *Klasyki praw natury*. Wydawnictwo Lubelskie.
10. Węclawowicz-Gyurkowich E., 2007. *Nowe miasto pod ziemią*. *Czasopismo Techniczne* 1-A, s. 195–202.
11. Węclawowicz-Gyurkowich E., 2013. *Architektura najnowsza w historycznym środowisku miast europejskich*. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej.
12. Wines J., 2008. *Zielona architektura*. Wydawnictwo Taschen Köln.

#### Przypisy

<sup>1</sup> Cytat za Cyprianem Kamilem Norwidem [w:] Szmidt B. 1981, *Ład przestrzeni*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa, s. 71.

<sup>2</sup> Na stronie internetowej *The City of Culture* poza właściwymi dla tego typu organizacji informacjami można także znaleźć pozostałe projekty biorące udział w konkursie, a także wypowiedź Petera Eisenmana nt. realizacji projektu jego autorstwa. <http://www.cidadedacultura.org>, dostępność: sierpień 2013.

The Convention on Biological Diversity [Convention 1992], signed in 1992 in Rio de Janeiro by 150 countries recognizes that the conservation of biological diversity is a mutual concern of mankind and an integral part of world development. Currently, the Convention has been signed by 189 countries and it outlines the main objectives and policies of a wide range of different actions on conservation and the sustainable management of natural resources. This is a document which is the product of modern culture for the sake of nature and the natural environment.

The *Galician City of Culture* fulfills one of the goals of the Convention for education and increasing social awareness, especially in light of the way the project was implemented, by calling attention to the issues of conservation, ecological balance and the needs of the natural world.

The remaining question is: how is this investment project to be described within the overall context of these ideas?

## Conclusions

There are two main conclusions that can be drawn from this discussion. The first one being that the mingling of the natural world and the human world is inherent in the nature of things. Man, as a part of the natural world, is dependent on it and

is inescapably forced to coexist with nature. The need to build and create is an intrinsic part of human nature which gives sense to the human creations in the natural world.

The cited example is a bold, new urban concept, which on the one hand, draws a connection between the existing spatial conditions and age-old traditions, but on the other hand shows the high cost that the environment had to bear to accommodate the work of human culture. Therefore, the second conclusion, one that should be obvious but is often overlooked, is that each new development planned in the a natural area of as yet undeveloped space should be subject to careful reflection on the sensibility and rationality of the plans as well as the material and intangible costs.

**Miłosz Zieliński**

Institute of Landscape Architecture  
Cracow University of Technology

### Endnotes

<sup>1</sup> Cyprian Kamil Norwid quote in Szmidi B., 1981, *Ład przestrzeni*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa, p. 71.

<sup>2</sup> In addition to general information on the city, other projects that were entered into the competition, as well as Peter Eisenman's project and the basis for his concept can be found on the website of The City of Culture. <http://www.cidadedacultura.org>, Availability: August 2013.